

УДК 355:37.035.7

ТАРАС ІНОЗЕМЦЕВ

(Полтава)

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ПІДРОЗДІЛАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Висвітлено сутність виховної роботи в підрозділах ЗС України з урахуванням сучасних тенденцій гуманістичного національно-патріотичного спрямування виховання на основі Указу Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки».

Ключові слова: гуманізм, навчально-виховний процес, національно-патріотичне виховання, особистість, самосвідомість, людський фактор.

Сутність виховної роботи в підрозділах ЗС України, враховуючи сучасні тенденції гуманістичного спрямування виховання, полягає в якісній організації та стимулюванні психологічно і педагогічно обґрунтованої діяльності особового складу військових колективів, в гармонійному та всебічному розвитку

особистості як вихователів так і вихованців, в їх комунікативній взаємодії, в формуванні мотивації постійного творчого самовдосконалення.

Цілком очевидно, що мета і завдання виховання у Збройних Силах, визначаються сучасними умовами у боротьбі з агресією потребою суспільно-економічного розвитку нашої країни. З огляду на зазначене, метою виховання є «становлення громадянина України, патріота своєї країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, здатного виявляти національну гідність, орієнтуватися у своїх обов'язках і правах, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможним, успішно реалізуватися в соціумі як громадянина, сім'янина, професіонала, носія культури» [4].

Особливість виховної роботи у військових підрозділах полягає в тому, що її організація зумовлена, з одного боку, цілями та інтересами військової служби, а з іншої – формуванням громадянина України, збагаченого загальнолюдськими цінностями. Тому ведучи мову про виховання і самовиховання, самовдосконалення особистості військовослужбовця, ми насамперед маємо на увазі вдосконалення його моральних якостей як громадянина, захисника Вітчизни у контексті національно-патріотичного виховання з урахуванням сучасних тенденцій гуманістичного спрямування виховання.

Становлення гуманістичної парадигми в освіті має давню історію. Праці Ш.О. Амонашвілі, С.І. Гессена, А. Дистервега, Дж. Дьюї, Я.А. Коменського, А.С. Макаренка, Й.Г. Песталоцці, К.Р. Роджерса та інших педагогів заклали основи для теоретичного переосмислення педагогічної діяльності на засадах гуманізму. Гуманістичну спрямованість у Збройних Силах України в першу чергу забезпечили М.С. Бабенко, Ю.І. Прокоф'єв, М.П. Ротань, В.В. Ягупов та ін. Їм належать розробки відповідних технологій навчання та виховання, які втілюють принципи гуманізму в практичну діяльність кожного викладача.

Тому метою даної статті є виховання громадянина-патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяг борців за свободу та незалежність України як з історичного минулого, так і звитяг борців, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави» [10], а також показати важливість створення сприятливого навчально-виховного середовища в підрозділах Збройних Сил України на гуманістичних засадах; схарактеризувати основні етапи навчально-виховного процесу, а також принципи виховання, що ґрунтуються на гуманістичній основі.

Одним із найважливіших принципів організації навчального процесу у вищих навчальних закладах можна вважати принцип гуманізму. Він має передбачати таку системну організацію партнерських, суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між тим, хто навчається, і тим, хто навчає, що забезпечує створення найсприятливіших умов для розвитку духовних, інтелектуальних, творчих можливостей, має на меті підготовку справжнього високоосвіченого фахівця.

Організація навчального процесу на принципах гуманізму, уважного, суб'єкт-суб'єктного ставлення, є необхідною передумовою для успішної трансляції загальнолюдських цінностей молоді. Не менш важливим є зміст на-

вчального матеріалу кожного конкретного навчального предмета. Під час засвоєння навчального матеріалу з будь-якої дисципліни виникає потреба обов'язкового забезпечення реалізації світоглядно-ціннісної функції освіти, що можливо лише за умови гуманізації освітнього процесу.

Гуманізація освіти – це відображення в освітньому процесі тенденцій гуманізації сучасного суспільства, коли людська особистість визначена найвищою цінністю, а утвердження блага людини стає найважливішим критерієм суспільних відносин. Вона полягає у спрямуванні уваги освітнього закладу до особистості тих, хто навчається, забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку їх задатків і здібностей на основі поваги і довіри до них, сприйняття і врахування їх особистісних цілей і запитів.

Гуманізація передбачає беззастережне визнання загальнолюдських чеснот (милосердя, доброта, чесність, справедливість, гідність тощо), формування громадянина-патріота. Виховання і самовиховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі.

Головною ознакою ефективної виховної роботи у військових формуваннях є її особистісна спрямованість. Ми прагнемо, щоб у процесі особистісно орієнтованого гуманного виховання були пошуки і підтримка розвитку в людині механізмів самореалізації. Важливою складовою гуманістичного виховання вважаємо стимулювання розвитку суб'єктних якостей військовослужбовця, зокрема здатностей до самостійного визначення напряму своєї діяльності, до самонавчання і самовиховання, до побудови й реалізації життєвих планів, взагалі – до життєтворчості.

Особливості сучасного етапу розвитку нашої держави та її Збройних Сил вимагають подальшої будови системи національно-патріотичної роботи та морально-психологічного забезпечення діяльності особового складу. Аксиомою є те, що боєздатність Збройних Сил вирішальною мірою залежить від людського фактору, морального духу військовослужбовців. Боєздатність Збройних Сил України зумовлюється не тільки суто технічними параметрами, але й людським фактором, моральним духом, професійною підготовленістю військовослужбовців до виконання поставлених завдань.

Система військового виховання є елементом загальнонаціональної системи виховання громадянина України. Це взаємодія педагога-вихователя з вихованцями, яка спрямована на самостворення, саморозвиток, самовиховання особистості. Вона реалізується шляхом розв'язання певних виховних завдань і забезпечує формування особистісно і соціально значущих морально-етичних цінностей, норм та правил поведінки. Саме в підрозділі відбувається безпосередня взаємодія керівного складу військ із особовим складом, від дій якого залежить виконання завдань за призначенням Збройних Сил у цілому.

Виховна робота в підрозділах ЗС України – важливий напрям діяльності командирів, спрямований на вирішення завдань гуманітарного та соціального розвитку ЗС України через створення сприятливого виховного середовища у військових підрозділах на основі гуманних відносин, поваги до особистості кожного військовослужбовця.

Сучасний поступ українського суспільства вимагає все більше уваги звертати на розвиток його гуманітарної та соціальної сфери, пошук шляхів вирішення конституційної вимоги – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та її гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» (Конституція України, ст. 3). Реалізація положень Конституції України, процеси реформування та розвитку Збройних Сил України зумовлюють необхідність посилення виховного впливу на особовий склад частин та підрозділів, формування в нього національної свідомості, культури, гуманістичних поглядів, високих морально-бойових якостей, морально-психологічної готовності до захисту Батьківщини.

Виховна робота в підрозділах Збройних Сил України є важливою складовою частиною повсякденної діяльності, вона повинна проводитись як у мирний так і воєнний час, безперервно, наполегливо й кваліфіковано. Від неї в значній мірі залежить виконання бойових та інших завдань. У роботі виявлено, що всебічному вихованню у Збройних Силах потрібно приділяти значно більшу увагу. У зв'язку з цим актуалізується низка проблем: відсутність послідовної, ефективної системи виховання; брак комунікацій і науково-патріотичного виховання; недостатність у суспільстві моральності і духовності; наявність істотних відмінностей і світоглядних орієнтирах різних груп молодих людей; незавершеність процесу формування національного мовно-культурного простору, стійкості його ціннісної основи до зовнішнього втручання; недостатність нормативно-правової урегульованості сфери виховання, особливо національно-патріотичного, кваліфікованого кадрового потенціалу в навчальних закладах для організації і здійснення заходів із національно-патріотичного виховання; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, комп'ютеризації для забезпечення інформаційно-комунікаційної методики і надання процесу вихованню системності. На жаль, не завжди молоді офіцери виявляються повністю готовими до здійснення ефективної педагогічної діяльності.

Готовність – це не лише запас професійних знань, умінь і навичок, а й такі риси особистості, які забезпечать успішне виконання професійних функцій: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, тобто ставлення, до явищ, процесів, подій, професійних обов'язків з точки зору моральних суспільних норм та вимог обраної професії вихователя.

Суть готовності до педагогічної діяльності не може бути зведена до єдиних проявів моральних чи психологічних якостей і властивостей особистості чи виведена тільки з свідомості чи поведінки. Готовність фіксує відношення свідомості і поведінки, суб'єктивності і об'єктивності свідомості, що стійко проявляється в професійній діяльності, стосунках, закріплена в рисах характеру. Це значить, що зміст її складає такі інтегральні характеристики особистості, які включають в себе інтелектуальні, емоційні і вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, педагогічні здібності.

У період свого становлення чимало офіцерів мають певні проблеми насамперед у здійсненні військово-педагогічної функції. Тому педагогічні вміння

посідають вагоме місце в структурі педагогічної майстерності офіцера, характеризують підготовленість офіцера як педагога та вихователя в цілому і надають можливість досягати високих результатів у різних умовах педагогічної діяльності. Сьогодні, крім завдань з якісної професійної підготовки військового фахівця, зусилля військового педагога все більшою мірою спрямовуються на сприяння всебічному розвитку особистості воїна, максимальне розкриття його задатків та здібностей.

Питання підготовки офіцерів-вихователів для Збройних Сил України знаходяться під увагою української громадськості. У вітчизняній армійській пресі було опубліковано чимало інформаційних матеріалів, які обговорювали проблеми вищої військової школи. Простежується однотайність матеріалів військової публіцистики в тому, що проблеми підготовки офіцерів заслуговують подальшого ґрунтовного наукового дослідження, оскільки відіграють важливу політичну роль у поглибленні процесів державотворення, у розбудові та реформуванні Збройних Сил України.

Нова парадигма військової освіти має орієнтуватись на задоволення перспективних суспільних потреб військових фахівців і на забезпечення їх відповідності мінливим, постійно зростаючим вимогам до професійної компетентності, загальної культури і особистісних якостей фахівців нової формації.

Крім того, управлінська діяльність офіцера структури виховної роботи, ефективність організованого ним виховного процесу у військовій частині (підрозділі) залежить від його певних особистісних якостей, які сприяють творчій і результативній діяльності. Актуальною з цього приводу є думка К.Д. Ушинського: «У вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила впливає тільки із живого джерела людської особистості. Ніякі статuti та програми, ніякий штучний організм, як би він добре не був осмислений, не може заступити особистість у вихованні. ... Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця істинне виховання, яке проникає в характер, неможливе. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер» [7, с. 340]. Результативність виховної діяльності багато в чому залежить від характеру ціннісних орієнтацій особистості, від глибини професійно-педагогічного світогляду, що становлять ядро орієнтаційного компонента готовності. Професійно-педагогічний світогляд - це система професійно-педагогічних поглядів, переконань, принципів, що визначають професійну позицію педагога. Основними структурними одиницями його є узагальнені професійні знання, погляди, переконання, принципи і готовність діяти в практичних ситуаціях відповідно до них.

Сучасна ситуація в армії об'єктивно передбачає необхідність глибокого і повного вивчення психолого-педагогічних особливостей військовослужбовців, що проходять службу за призовом та відповідну корекцію виховної роботи з ними. Саме тому одним із головних завдань першого етапу будівництва та розвитку Збройних Сил України було опрацювання та засвоєння ефективних форм виховної роботи. Однією із умов успішного проведення цієї роботи є організація належної виховної роботи з особовим складом. Це передбачає, насамперед, виконання завдань поширення і закріплення гуманістичних і соціальних цінностей у військових частинах і підрозділах, задоволення потреб

та інтересів військовослужбовців і працівників Збройних Сил України, формування творчих особистостей.

Організація ефективного виховного процесу в частинах та підрозділах Збройних Сил України полягає в сучасному забезпеченні високого рівня морально-психологічного стану особового складу, що достатній для виконання ним завдань за призначенням та створення умов для саморозвитку та самовдосконалення кожного військовослужбовця у військово-професійній діяльності, зокрема національно-патріотичного виховання. Реалізація цього сприяє формуванню всебічно розвиненої, високоосвіченої, толерантної особистості громадянина України, яка спроможна свідомо виконувати свій професійний обов'язок.

Найголовнішою умовою навчально-виховного процесу в Збройних Силах є його особистісна зорієнтованість, яка спрямована на те, щоб кожний вихованець став повноцінним, самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності, пізнання, спілкування, вільною і самодіяльною особистістю. Саме в цьому і полягає гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу, центром і метою якого є особистість вихованця. Ступінь гуманізації цього процесу залежить від того, наскільки він створює передумови для самореалізації особистості, розкриття її природних задатків, прагнення до свободи, відповідальності, творчості

Аналіз професійної діяльності офіцера структури виховної роботи, його професійно-важливих якостей дозволяє зробити висновок, що успішність виховного процесу у військовій частині, підрозділі залежить від якості його планування і проектування, а ефективність діяльності офіцера структури виховної роботи залежить від рівня сформованості його всебічної компетентності щодо професійно-важливих якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України від 13 жовтня 20185 р. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.
2. Конституція України. – К., 1996.
3. Концепція гуманітарного і соціального розвитку в Збройних Силах України / Указ Президента України №28/2004 від 12 січня 2004 // Народна Армія. – 2004. – 14 січня.
4. Концепція виховної роботи в Збройних силах та інших військових формуваннях України / Указ президента України № 981/98 від 4 вересня 1998 // Збірник Указів Президента України. – К.: Політвидав, 1998.
5. *Бабенко М.С., Ротань М.П.* Морально-психологічне забезпечення військової дисципліни та профілактика правопорушень: Навчально-методичний посібник. – К.: ВГІ НАОУ, 2000.
6. *Бабенко М.С., Ротань М.П., Стасюк В.В., Литвиновський Є.Ю.* Виховна робота : методологія, організація і методика. навчально-методичний посібник. – К.: ВГІ НАОУ, 2002.
7. *Прокоф'єв Ю.* Стан і перспективи освіти майбутніх офіцерів українського війська на сучасному етапі // Розбудова держави. – 1993. – №7. – С. 9–11.
8. *Ушинський К.Д.* Собрание починений в 11 т. – Т. 2. – Москва Ленинград: Изд. Акад. Пед. Наук РСФСР, 1948. – 655с.

ТАРАС ИНОЗЕМЦЕВ

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ПОДРАЗДЕЛЕНИЯХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

Освещена сущность воспитательной работы в подразделениях Вооруженных Сил Украины с учетом современных тенденций гуманистического национально-патриотического направления воспитания на основе Указа Президента Украины «О стратегии национально-патриотического воспитания детей и молодежи на 2016-2020 годы».

Ключевые слова: гуманизм, учебно-воспитательный процесс, национально-патриотическое воспитание, личность, самосознание, человеческий фактор.

TARAS INOZEMTSEV

THE HUMANISTIC ORIENTATION OF EDUCATIONAL WORK IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article reveals the essence of training work in the divisions of the Armed Forces of Ukraine considering modern tendency of human training direction. The essence of educational work in the Armed Forces of Ukraine, taking into account modern trends of humanistic orientation of education, is high quality organization and promoting psychologically and pedagogically grounded activities of personnel, military groups, harmonious and comprehensive development of the individual as educators and students, communicative interaction, the formation of constant creative motivation of their self-improvement.

The main feature of the educational work in military units is that its organization is due, on the one hand, by the purposes and interests of military service, and, on the other hand, by the formation of the citizen of Ukraine, enriched in human values. Formation of a humanistic paradigm in education has a long history. Works of Sh. Amonashvili, S. Gessen, A. Diesterweg, J. Dewey, Y. Comenius, A. Makarenko, I. Pestalozzi, K. Rogers, and other educators laid the foundations for theoretical rethinking of pedagogical activity on the principles of humanism and the development of appropriate education and training technologies, that have to implement the principles of humanism of each teacher in practice.

One of the most important principles of organization of educational process in higher educational establishments can be considered as the principle of humanization. It should provide for such system partner organization, subject-subject relations between those who learn and those who teach that ensures the creation of favorable conditions for development of spiritual, intellectual and creative opportunities that aims at the preparation of highly educated specialist.

The main feature of effective educational work in military units must be its personal orientation. The aim of personality-oriented humane education should be not to create and even not to educate, but to find, support and develop human in man, lay the mechanism of self-realization in it. An important component of humanistic education is to encourage the development of a military subjective qualities, including ability to determine the direction of its activities, self-learning and self-education, to the construction and realization of life plans, generally for life creation.

Educational work in the Armed Forces of Ukraine is an important part of everyday activity, it should be done both in time of peace and time of war, continuously, persistently and very well. The performance of combat and other tasks depends on it.

Unfortunately, not always young officers are fully prepared to implement effective teaching. Readiness is not just a stock of professional knowledge, abilities and skills, but also personality traits that will ensure the successful performance of professional functions, such as persuasion, teaching abilities, interests, professional memory, thinking, attention, thoughts pedagogical focus, emotional, and moral potential of the individual, that is, the attitude to phenomena, events, tasks from the point of view of public moral standards and requirements of the chosen profession of educator.

The current situation in the army requires thorough and complete study of the psychological-pedagogical peculiarities of the military conscription and corresponding

adjustment of educational work with them. Therefore, one of the main objectives of the first phase of construction and development of the Ukrainian armed forces has been processed and the domain of effective forms of educational work. One of the conditions for the success of this work is the proper organization of educational work with personnel. This implies, first of all, the tasks of dissemination and consolidation of humanistic and social values in the military units and divisions, meet the needs and interests of military and civilian personnel of Ukraine's armed forces, the formation of their creative personalities.

Based on the analysis of professional activity of the officer structure of educational work, professionally important qualities, we can conclude that the success of the educational process in a military unit, division depends on the quality of its design and the efficiency of the officer structure of the educational work – on the level of formation of professionally important qualities, including ability to design the educational process.

So, the most important condition of the educational process is its personal orientation, aimed to ensure that every student has become a full-fledged, self-sufficient, creative subject of activity, cognition, communication, free and self-employed personality. This is the humanistic orientation of the educational process, the centre and the purpose of which is the personality of the student. The degree of humanization of this process depends on how it creates the preconditions for self-realization of personality, disclosure of its natural inclinations, the desire for freedom, responsibility, creativity.

Keywords: *humanism, training and educational process, personality, self-consciousness, human factor.*

Одержано 15.03.2016, рекомендовано до друку 04.04.2016